

Eindexamen
Geschiedenis
Compleet

Eindexamen
Geschiedenis
Compleet

Carol Eisenbrunnen

Schrijver: Carol Eisenbrunnen

Coverontwerp: Perdixteam

ISBN: 9789402174731

© Perdix Book Uitgeverij

WAT JE MOET KUNNEN	5
OVERZICHT / ORIENTATIEKENNIS.....	11
TIJD VAN JAGERS EN BOEREN.....	11
TIJD VAN GRIEKEN EN ROMEINEN.....	16
TIJD VAN MONNIKEN EN RIDDERS	27
TIJD VAN STEDEN EN STATEN	36
TIJD VAN ONTDEKKERS EN HERVORMERS.....	48
TIJD VAN REGENTEN EN VORSTEN	58
TIJD VAN PRUIKEN EN REVOLUTIES.....	67
TIJD VAN BURGERS EN STOOM-MACHINES.....	76
TIJD VAN DE WERELDOORLOGEN	86
TIJD VAN TELEVISIE EN COMPUTER.....	101
DE HISTORISCHE CONTEXTEN	113
1. Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden 1515- 1648.....	113
2. Verlichtingsideeën en de democratische revoluties 1650-1848.....	128
3. Duitsland 1871-1945	140
4. Koude Oorlog 1945-1991.....	151
MEER WETEN ?.....	164

WAT JE MOET KUNNEN

- A. CONTINUÏTEIT EN DISCONTINUÏTEIT
  - 1. Herkennen en benoemen van continuïteiten, parallellen en veranderingen.
  - 2. Continuïteiten onderscheiden in tijdvakgebonden en tijdvakoverschrijdend.
  - 3. Veranderingen beoordelen op
    - a) tempo (snel of geleidelijk)
    - b) schaal (aantal betrokken mensen/landen)
    - c) intensiteit (invloed op betrokkenen)
    - d) duur (tijdelijk, langdurig of blijvend)
  - 4. Veranderingen onderscheiden in
    - a) politieke, economische, sociale of culturele veranderingen.

- b) gebeurtenissen (incidentele veranderingen) of ontwikkelingen (structurele veranderingen).
- c) tijdvakgebonden en tijdvakoverschrijdende veranderingsprocessen.

B. CAUSALITEIT

- 5. Herkennen en benoemen van oorzaken, aanleidingen en gevolgen.
- 6. Causaal verband leggen tussen feiten die daardoor als oorzaak, aanleiding of gevolg van elkaar kunnen worden beschouwd en daardoor verklaringen kunnen geven voor historische gebeurtenissen, verschijnselen en ontwikkelingen.
- 7. Oorzaken onderscheiden in ...
  - a) structurele en incidentele oorzaken.
  - b) indirecte en directe oorzaken.

c) politieke, economische, sociale of culturele oorzaken.

8. Gevolgen onderscheiden in ...
- a) directe en indirecte gevolgen.
  - b) bedoelde en onbedoelde gevolgen.
  - c) belangrijke en onbelangrijke gevolgen.
  - d) politieke, economische, sociale of culturele gevolgen.

C. INLEVING

9. Bij het geven van oordelen over het verleden rekening houden met ...
- a) tijdgebonden en plaatsgebonden motieven, interesses, verwachtingen, interpretaties en oordelen van personen in heden en verleden.
  - b) de rol van waarden en normen in heden en verleden.

D. BRONNEN

10. Bronnen (teksten of afbeeldingen) beoordelen op bruikbaarheid**
11. Herkennen van een persoon, gebeurtenis, ontwikkeling of verschijnsel in een bron.

** Een bron is bruikbaar als (inhoud en aard van) de bron betrouwbaar (juiste weergave van de historische werkelijkheid), representatief (kenmerkend voor een bepaalde groep of tijd) en relevant is (betrekking heeft op de gegeven vraagstelling).

De aard van een bron wordt bepaald door:

- omstandigheden waaronder de bron tot stand is gekomen.
- het doel van de bron en het publiek waarvoor deze bestemd was.
- de tijd- en plaatsgebondenheid van de auteur.

De inhoud van de bron moet worden beoordeeld op;

- welke feiten, meningen en interpretaties een bron wel of juist niet bevat (terwijl die wellicht verwacht hadden mogen worden)

E. ORIENTATIEKENNIS

12. Alle tijdvakken, periodes (en jaartallen) herkennen en benoemen
13. Alle kenmerkende aspecten herkennen, benoemen en chronologisch ordenen
14. Bij elk kenmerkend aspect concrete voorbeelden van personen, gebeurtenissen, ontwikkelingen en verschijnselen noemen en dit kunnen uitleggen.
15. Bij personen, gebeurtenissen, ontwikkelingen en verschijnselen een bijbehorend kenmerkend

aspect noemen en dit kunnen uitleggen.

16. Interne samenhang binnen een kenmerkend aspect uitleggen.
17. Samenhang tussen kenmerkende aspecten onderling uitleggen.
18. Verband tussen een kenmerkend aspect en het bijbehorende tijdvak uitleggen.

HISTORISCH OVERZICHT / ORIENTATIEKENNIS

De afkorting K.A. staat voor:
Kenmerkend Aspect

Sommige woorden in dit gedeelte zijn dikgedrukt om de tekst makkelijker leesbaar te maken. Woorden die niet dikgedrukt staan, kunnen voor het eindexamen even belangrijk zijn.

TIJD VAN **JAGERS EN BOEREN**

jaartallen: tot 3000 v.C.
periode: de prehistorie
algemeen: de prehistorie eindigt zodra een volk zelf schriftelijke bronnen achterlaat. Maar je zou ook kunnen zeggen dat de prehistorie al eindigt zodra over een volk schriftelijke bronnen beschikbaar zijn.

volgorde: de k.a. van dit tijdvak staan
in chronologische
volgorde:

1. De levenswijze van jager- verzamelaars.

Jager-verzamelaars leefden in **kleine groepen** (enkele tientallen mensen) en hadden een **nomadisch** (rondtrekkend) bestaan. Het k.a. benoemt de belangrijkste **twee middelen van bestaan** van deze groepen. Er was daarbij een taakverdeling tussen mannen (jagen) en vrouwen (verzamelen). Verder heerste er een grote mate van gelijkheid.

Met wat er uit de natuur te halen was, maakten de mensen gereedschappen en jachtwapens, maar ook kunst zoals beeldjes en grotschilderingen. Waarschijnlijk geloofden zij in magie of hadden zij een natuurgodsdienst. De levenswijze van jager-verzamelaars was gedurende het grootste deel van de prehistorie de norm.

2. Het ontstaan van landbouw en landbouwsamenlevingen.

De **agrarische revolutie** of **landbouwrevolutie** is de overgang van een samenleving van jager-verzamelaars naar een **agrarische samenleving**. Deze overgang vond voor het eerst plaats rond 10.000 v.C. in het Nabije Oosten. Zij nam duizenden jaren in beslag, maar veranderde het leven voor altijd ingrijpend, en wordt vanwege die veranderingen een revolutie genoemd. Landbouw (waartoe naast akkerbouw ook veeteelt wordt gerekend) werd het belangrijkste middel van bestaan en bleef dit tot in de industriële revolutie (in het tijdvak van burgers en stoommachines). Pas toen werd de arbeidskracht van arbeiders belangrijker dan die van boeren.

Ook de samenleving veranderde als gevolg van de landbouwrevolutie. Boeren leefden in **grotere groepen** en hadden een **sedentair** (met vaste woonplaats) bestaan. Als gevolg hiervan ontstonden megalithische

monumenten zoals Stonehenge (dat waarschijnlijk dienst deed als kalender ten behoeve van de landbouw), en de hunebedden in Drenthe. Ook deden deze mensen allerlei **uitvindingen**, zoals het wiel, de ploeg, aardewerk, en het vervaardigen van metalen als koper en brons.

3. *Het ontstaan van de eerste stedelijke gemeenschappen.*

Het ontstaan van de eerste stedelijke gemeenschappen – in Mesopotamië en Egypte – begon met de groei van boerendorpen, als gevolg van voedseloverschotten. Dit leidde tot **sociale en economische verschillen**. Want sommige boeren gingen zich **specialiseren** in het vervaardigen van aardewerk, metaal of textiel. Anderen gingen handel drijven met andere dorpen. Sommige dorpen groeiden uit tot steden. Een kleine minderheid van de bevolking woonde in die steden. De agrarische samenleving werd hierdoor

een **agrarisch-urbane samenleving**, waarin landbouw werd aangevuld met handel en nijverheid. Het ontstaan van de eerste steden leidde tot nog meer veranderingen:

- economische veranderingen, zoals verdere **specialisatie** en ontstaan van een **geldeconomie**

- sociale veranderingen, met name het ontstaan van sociale **gelaagdheid** (verschillen in macht, aanzien en rijkdom) door het ontstaan van bestuurders, priesters en andere standen.

Naarmate de samenleving ingewikkelder werd, nam de noodzaak van wetgeving en een goede administratie toe: met de introductie van **het schrift** eindigt de prehistorie